

ÖYKÜNÜN SAVAŞI

Öykü ve savaş... Bu iki sözcük, birbiriyle ilişkilendirildiğinde, insanın yaşam ve diğer insan karşısındaki duruşunu aydınlatan anlamlar yağar başımızdan. Savaşın anıştırdığı, savaşın konu, içerik, biçem olduğu öyküyle, "bir insanı sevmekle başlar her şey" diyen öykünün savaşı, sevgiye dayalı bir dünya için verdiği savaş, bu anlamların iki ucunda dururlar. Öyküyle savaş, bunun içindir ki hem iki düşman, hem dayanılmaz bir çekicilikle birbirini çağırır iki kavram olurlar.

Savaş, belki de güçlü duygularından ve arayışından ötürü, en metafizik hayvan olan insanın, yetisini kullanarak kendi yok oluşuna giden yolu buluşudur. Savaşın tek nedeni vardır bu anlamda; aklın kimi etkinliklerini yalnızca kendince ve kendi kitlesince kullanan insanın, yine kendine ait acıma, adalet, paylaşma, yardımlaşma duygularını hiç olmamış sayabilecek bir koşullanmaya varmasıyla, düşüncenin kendini yok sayacak bir düşünceye dönüşmesi... Düşüncenin kendini yok sayması, insanı çıplak bir nesneden, yalınkat bir nesnellikten öte tanımaması ile olasıdır.

İnsan, kendini bir nesneden ibaret sandığı anda savaşa itirazı kalmamıştır!

İnsan beyninin bir edimi sayabileceğimiz düşünce, kendine bir düşünce ürünü olarak dayatılmış ve inanması istenilmiş "savaş" ve tanımadığı bir insanı öldürme kararına ulaştığıdaysa, insan, kendi beyninin karanlık, ya da az aydınlatılmış labirentlerine dolaşırken hayvanın gerisinde bir yerlere düşmüş olur... Hem de en hayvancıl düşüncesizlikten bile ötede saldırganlıklar taşıyan ve ölümü, yaşamın sonunu çağırır bir metafiziği kendi için kabul edilebilir bulur.

Savaşı duygudan çok akla, öyküyü akıldan çok duyguya yakın buluruz ama akli duygudan, duyguyu da akıldan soyutlayıp yalnız birinin egemen olmasını istemenin anlamı var mıdır? Ya da böyle bir şey olası mıdır?

Öykü, insanın kendini, içinde yaşadığı toplumun koşullarını, tarih içinde yapılanmış geleneklerini, coğrafyayı, genlerinde taşıdığı kalıtımı yazınla insana sunarken akli da kullanır elbet. İnsanın akli sarsan duygulanışını, etkilenimini, sarsılışını aklın ürünü dili ve yazıyı

kullanarak dizeler. Öyküyle ağlar insan, kimi zaman gülse de çoğunluk ağlanasıdır öykü... Savaş bu yanıyla öyküye yakın gibi durur bir yandan da...

Savaşın öyküsü, savaşı bir dünya için savaş veren öykünün kullanırken gözyaşı döktüğü türüdür. Öyküye de yakışanı acı ve gözyaşı değil midir?

Savaşın öyküsü acıdır, savaşın öyküsü en ağır hüznelerdir, kasvettir, umutsuzluktur. Savaş, en dolaysızca yaşamın sonu demek olan ölümdür. İnsan için anlamın bitişidir. Sayılamayacak kadar çok anlamsızlığı, ya da anlamın yok oluşunu insanı yaralayan bir anlam olarak sunar savaşın öyküsü...

Savaşla öykü arasındaki ilişkiyi, bu iki kavramdan öykünün öne çıktığı, yaşamın anlam olarak ele alındığı öykünün savaşıyla kurduğumuzda, savaşın ve savaşı yaratan insanın acımasızlığına, en insancım karşı çıkışın dil dizilimini de başarmış oluruz.

Yaşama, zaman karşısında çaresiz kalmış insanın, dişiyile tırnağıyla var olma çabasına saygı duyan, yaşamı duygularıyla, sevgileriyle, coşkularıyla seven insan, savaşın öyküsünde değil de öykünün savaşında yer tuttuğunda türünün yanındadır. Savaşın acısını, yıkımını yazmama anlamında değildir savaşın öyküsüne karşı çıkışımız, bu yazılmadan elbet öykünün savaşının bir kanadı eksik kalacaktır; belki de en büyük acıları anlattığı için güzel kanadı...

1871 Paris Komünü yenilgisi sonrası "Hayat yaşamıyor" diyen Rimbaud, "İçinde mutsuzluk bulunmayan herhangi bir güzellik tanımıyorum" diyen Boudelaire, acının sanat üreticiliği üzerindeki itisini örneklerler, acı, şiirin de öykünün de balıdır neredeyse.

Ancak bu tadın ardında olduğundan savaşmıyor insanlık. İnsan, kendini duygusuz bir nesneye dönüştürebilen arsız bir canlı olduğu için aynı savaşta, savaş acısıyla buluşuyor.

*Babam, Törekul Aytmatov,
Bilmiyorum nerede gömülüsün,
Bunu sana sunuyorum.
Annem, Nahime Aytmatova,
Biz dört kardeşi sen yetiştirdin,
Bunu sana sunuyorum*

Toprak Ana'ya böyle başlıyor Cengiz Aytmatov. Savaş ve Öykü kavramları bir araya gelince ortaokul yıllarında okuduğum ve okudukça ağladığım bu uzun öyküyü anıyorum. Çocukluktan ilkençliğe geçiş yıllarımdı... Kendime anlatamadığımı anımsıyorum savaşı.

Aytmatov, ben okurunun göz yaşlarını okşarca yazmıştı uzun öyküsünü. Savaş nedeniyle kocasını, üç oğlunu, savaş sürecinin sonunda da çok sevdiği güzel gelini Alime'yi yitiren Ana, tarlasına, toprağına, savaşı torununa anlatmanın, olanları ona tüm gerçekliğiyle açmanın zorluğundan yakınmaktadır. Savaşın çocuktaki anlamı kocaman bir anlamsızlıktır, savaş çocuklara anlatılamaz. Çünkü çocuklar içimizde yaşamayı sürdüren asıl ve asıl insanlardır. İnsan metafiziğı içindeki çocuğı öldürebildiğinde ancak, başka bir insanın ölüm kararına, savaş ânına varabilir. İçimizde düş görme yetisini ve insancılığını taptaze yaşatabilen çocuğı var edebildiğimiz ölçüdeyse, insan kalmayı sürdürebiliriz.

Başka bir deyişle, her savaş kararı, yalnızca milyonlarca çocuğın bombardımanlardan, açlıktan, hastalıktan ölmeleriyle sonuçlanmaz, aynı zamanda savaş kararı alan ve savaşan yetişkin insanların içindeki çocukları da öldürür.

Toprak Ana'da, öykü kahramanı anayla gelin Alime arasındaki ilişki, savaşla sevgi arasındaki çatışmanın ve savaşın sevgiye olan açlığı nasıl kanattığıın en güzel örneğidir. Gelin Alime, süreç içinde tüm oğulların yerini alabilen güçlü bir sevgi simgesi olabilmiştir ana için. Bu sevgiyi yapılandıran yaşamın kendisinden çok öykünün gücüdür. Yazıya düşmemiş hiçbir anlatı bu sevginin anlamını açıklayamaz.

"68 Kuşağı"ndan birisiyim ben. Tıp Fakültesi'ne 1968'de başladım. Bu ülkenin birçok karmaşasına, altüstlüğüne en sıcak saflarda tanıklık ettim. Derneklerde, örgütlerde, dergilerde görevler aldım. Kimilerince militan bile sayılırdım. Yargılandım, kem gözlerce izlendim, fişlendim, sorgulandım, gülünç kovuşturmalara uğradım, başarılı bir öğrenci olduğum halde bursumu kesti bakanlık... Beni aykırı bulan, dışlamaya çalışan sistemin birçok çarkı içinde, sistemin insanca işleyebilmesi için ben çabaladıkça, hatta, zaman zaman bir okulun okul, bir hastanenin hastane, bir yolun yol, bir mahallenin, bir apartmanın insanın topluca yaşadığı bir mekân olabilmesi için uğraştıkça, kendimi sistemin belki de uzun ömürlü olmasına hizmet eder buldukça, başkalarının hep tehdit ettiği, gözdağı verdiği, işaretle aşağılamaya çalıştığı bir simge oldum, bana benzeyen diğer başka birçok insan gibi. Ama ömrümün hiçbir döneminde beni işaret eden parmaklar kadar insan düşmanı olmadım! Onlar, kendi iktidar zorbalıklarına kılıf olsun diye kendi hazırladıkları yazılı hukuku önce hep kendileri çiğnediler... Ömrümce kimseye kurşun sıkmadım, taş atmadım, bir grupla kavga etmek için elime sopa almadım. Birey olarak kendime ya da herhangi bir insana yönelmiş bireysel ve haksız bir öfke olmadıkça da kimseye el kaldırmadım, bir fiske bile vurmam. Kavgalarımın nedeni hep kendime açıklayabileceğim bireycil ve haksız saldırılara karşı kendimi savunmak oldu.

Savaşın en anlamsız gelen yanı, temsil ve kitle ruh yapılanışı içinde tanımadığın insanı kendine düşman bilmendir. Bu belki de, Schopenhauer'a, "*İnsanoğlu dışında hiçbir varlık, kendi varoluşu ya da genellikle varoluş karşısında hayrete düşmez. İnsanoğlu, metafizik bir hayvandır*" dedirten önemli insan davranışlarından biridir tanımadığı birini öldürme kararı! Böylesi güçlü bir metafiziği vardır insan ruhunun.

Savaşta iki cephede karşı karşıya gelmiş iki insanın öyküsü, dünyanın en gerilimli, en ironik, en dramatik öyküsüdür. Karşısında, kendi çektiklerini çeken, yan yana geldiğinde birbirlerine inanılmadık ölçüde benzeyecek, öyküleri birbiriyle örtüşecek iki insandan herbirinin, kendi mutsuzluğunun kaynağı olarak karşıdakini görmesi, bu inançla öldürmek için saldırması karşısında söylenebilecek çok şey olduğunu sanmıyorum. Savaşın en acı yüzü burada kendini gösterir. Birbirinin belki de aynı olan iki insanın birbirini yaşamın olumsuzluklarının nedeni olarak görmesi kadar ağlanası bir gerçeklik, böylesi çıldırta bir metafizik var mıdır yeryüzünde?

Toprak Ana'yı okuyan ben Alper çocuk, yaşamının en öfkeli, en çılgın isyanlarla dolu olduğu dönemlerinde bile bir başka insana kötülüğü düşünemediyse, öfkesini kavgaya, hırçınlığa değil de sanatsal üretime yönelttiyse, sevgiyle onarmaya kalktıysa kendini, bunda okuduğum o savaş öyküsünün çok büyük bir yeri vardır sanırım.

Öyküyle savaş arasındaki bu bağıntıyı kurarken, hep bu gelmeli, bu taşmalı içimizden: *Savaşın öyküsünü, gerekçesini kim, nasıl anlatabilir çiçek yüzlü bir çocuğa?*

Kim bir savaş öyküsü okuyabilir sabahları camının önüne, bahçesindeki bir ağaç dalına konmuş şen bir serçeye?

Madem savaş kaçınılmaz, biz de içinde olmalıyız, bir koyup üç almak varmak neden uzak duruyoruz diyor birileri, başka birileri de savaşın getireceği yıkımlara, ölümlere aldirmeden bireysel nesnel çıkarlar için ellerini ovuşturuyorlar büyük bir sabırsızlıkla, ya da küçücük beklentiler için kitlesel kararlar veriyorlar. Savaşın bu kadar yakınıdayken, hatta içindeyken bu kadar savaş karşısında tepkisiz kalabilmiş, hatta bir çeşit yansız, yalancı bir görüntüyle savaştan yana olabilmiş bir toplumda yaşıyor olmanın acısını nasıl gidereceğiz?

Öykünün savaşında, "bir insanı sevmekle başlamalı her şey"

alperakcam@doctor.com